

Laudatio bij de uitreiking van de Comeniusprijs 2018 aan Herman Tjeenk Willink

Excellenties, Dames en Heren,

De Comeniusprijs werd in 2011 ingesteld om aandacht te vragen voor het gedachtengoed van Jan Amos Comenius en de wijze waarop zijn gedachtengoed in onze tijd resoneert.

En dat gebeurt door eer te betonen aan een persoon die in lijn met het denken en handelen van Comenius, op een in het oog springende manier, de aandacht vestigt op het belang van vorming, onderwijs, wetenschap en cultuur in een samenleving die steeds internationaler wordt.

De samenhang tussen deze elementen is een belangrijk uitgangspunt van de Comeniusprijs. Enerzijds omdat deze elementen rechtstreeks voortkomen uit de filosofie die de basis vormt van het leven en de geschriften Comenius. Anderzijds ook omdat de Comeniusprijs geen wetenschapsprijs is, maar een eerbetoon wil zijn aan personen die er succesvol in slagen verscheidene kennisgebieden op samenhangende en excellente wijze dienstbaar te maken aan de samenleving.

Vandaag wordt de Comeniusprijs 2018 uitgereikt aan Herman Tjeenk Willink in deze Grote Kerk in Naarden. Hij heeft zijn hele indrukwekkende loopbaan in dienst gesteld van de samenleving en is volgens de jury van de prijs wellicht een van de meest erudiete en integere politici die Nederland thans kent. Hij heeft zich met zijn werk en in zijn publicaties met hart en ziel ingezet voor de democratische rechtsstaat, de staat die het ons allen mogelijk maakt om te leven in een samenleving die Comenius voor ogen had.

Tjeenk Willink studeerde rechten in Leiden en Parijs; hij was jarenlang raadsadviseur van de minister-president en werd bekend als regeringscommissaris voor de reorganisatie van de rijksdienst in de jaren 80 van de vorige eeuw. Hij was 10 jaar lid van de Eerste Kamer voor de Partij van de Arbeid, waarvan 6 jaar als Kamervoorzitter (van 1991 tot 1997).

Daarna werd hij vice-president van de Raad van State tot zijn pensionering in 2012, een van de belangrijkste functies die het Nederlandse politieke systeem kent en die hem ook de bijnaam “onderkoning van Nederland” opleverde. En dat kwam dan vooral door de gezaghebbende en erudiete wijze waarop hij die functie uitoefende en steeds opnieuw kritische beschouwingen leverde over de staat van het bestuur van ons land. Die zijn vastgelegd in het prachtige boek dat ter gelegenheid van zijn afscheid van de Raad van State verscheen, getiteld “Niet de beperking, maar de ruimte. Beschouwingen over democratie en rechtsstaat”.

Hij speelde een belangrijke rol als informateur bij kabinetsformaties van het kabinet Kok in 1994, bij het eerste kabinet Rutte in 2010 en ook bij het derde kabinet Rutte in 2017. Het werk van een informateur – zo zei hij onlangs zelf – is “*partijen tot een gezamenlijke conclusie brengen die ze zonder informateur niet willen of kunnen bereiken*”. Dat vergt een grote betrokkenheid, kennis en inzicht in het politieke partijsysteem, zorgvuldige en grondige analyses, de bereidheid ieder der partijen in z’n waarde te laten en dan toch de kunst en wijsheid bezitten om te kunnen verbinden.

Tjeenk Willink werd in 2012 benoemd tot Minister van Staat. Bij zijn afscheid van de Raad van State werd hij benoemd in de hoogste rang van de Orde van Oranje Nassau, namelijk Ridder Grootkruis. En in 2014 werd hij onderscheiden met het Erekrus in de Huisorde van Oranje, vanwege zijn grote verdiensten als adviseur van het Koninklijk Huis. Hij ontving tevens eredoctoraten van de Erasmus Universiteit te Rotterdam en van de Universiteit van Amsterdam.

Een man als Tjeenk Willink is voor een samenleving naar het oordeel van de jury van de Comeniusprijs van onschatbare betekenis. “*Het is niet alleen van belang dat je in het systeem van die samenleving werkt, maar ook aan het systeem*”, zei hij zelf. En dat heeft hij gedaan door steeds opnieuw kritische analyses en scherpzinnige beschouwingen te leveren over “het belang van macht en tegenmacht”, over het “belang van de politieke controverse en het debat daarover”, over het “legitimeren van de democratie” over de “groeïende kloof tussen burger en overheid” en “het belang van de uitvoerbaarheid en uitvoering van het beleid, waarbij de rol van de professionele ambtenaren zo wezenlijk is”. Uitleggen en toelichten zijn voor Tjeenk Willink in elke functie die hij vervulde een wezenskenmerk geweest.

Hooggeschatte heer Tjeenk Willink,

Fijn dat u hier vanmiddag samen met uw partner in ons midden bent en bereid bent de Comeniusprijs 2018 persoonlijk in ontvangst te nemen. Uit mijn voorgaande betoog zult u wel begrepen hebben dat de jury van de prijs groot respect en waardering heeft voor alles wat u in uw loopbaan voor onze samenleving heeft betekend en zult blijven betekenen.

De in deze laudatio genoemde onderwerpen zijn ook in het gedachtengoed van Comenius terug te vinden, met inbegrip van de wijze waarop zijn beschouwingen zijn opgebouwd door middel van analytische en synthetische methoden, om de samenhang tussen verschijnselen beter te begrijpen en die ook breed uit te dragen ter bevordering van een betere wereld. Dat heeft u naar het oordeel van de jury in uw denken en handelen feitelijk ook gedaan en daarmee bent u een Comeniusprijs ontvanger geheel in lijn met de doelstelling ervan.

